

YÖNSÜZLEŞMİŞ SAVAŞLAR

Politik Felsefenin
Bir Sınır Meselesi Olarak Savaşa Dair

M. ERTAN KARDEŞ

Yönsüzleşmiş Savaşlar

M. Ertan Kardeş

İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2019, 186 sayfa, ISBN: 978-605-9460-78-1.

Kaan BUDAK*

Yazar, 2019 yılında basılan bu eserinde ilk olarak çağdaş dünyadaki silahlı mücadeleler üzerine bir değerlendirme yapmakta, bunu da “*Savaşın Yeni Figürlerini Düşünmek*” başlığı altında okura aktarmaktadır. Kendi görüşlerinin ifadesinin ardından “*Politik Modernliğin Savaşlarını Düşünmek*” ve “*Plastik Çağda Savaşı Düşünmek*” başlıkları altında önce modern dönemde bilhale çağdaş dünyada yaşanan savaşlar üzerine kalem oynatmış, Batı düşün dünyasında önemli yer tutan filozofların eserleri ve görüşlerini karşılaştırmalı bir biçimde ele almakta, böylece savaşın algılanışına dair tarihsel bir panorama da ortaya koymaktadır.

Kitabın ana meselelerinden bir tanesi, zaten pek çok yerde sorulmuş ve cevaplandırılma çabasında bulunulmuş, “*savaşın neliği*” meselesidir. Nitekim bunun irdelenmesi, incelenmesi ve belli bir zemine oturtulması, savaş ve politik felsefe bağlamında kelamını dile getirmeye çalışan bir eser için de faydalı ve önemlidir. Zira kavramsal çerçeve bir kere sağlam oturtulmadıktan sonra, öne sürülecek görüş ve

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Harp Tarihi Anabilim Dalı.
kaanbudak97@gmail.com

argümanların sağlıklı bir yapıya kavuşması ve sağlıklı bir şekilde okura aktarımı da mümkün olmayacaktır. Yazarın konu hakkındaki görüşü açıktır ve kitabın hemen başlarında peşinen okura aktarılır. “*Savaş, devletler arasında bir ilişki biçimidir. Devletlerin ya da insanın politik topluluklarının savaşını, doğadaki mücadele biçimlerinden ayıran temel karakteristik özellikler vardır...*” İfadeden de kolaylıkla anlaşılacağı üzere, yazar savaş, devlet olarak teşkilatlanmış iki politik oluşumun birbiriyle kurduğu bir ilişki olarak ifade etmektedir. Bu noktada yazarın savaş devletlerarası alanla sınırlı tutması ve bunun belki alışılmıştan, olağandan farklı da olsa yine de bir ilişki şekli olarak tasniflemesi önemli bir tutum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilahare yazar, savaş, antropolojik bir yaklaşımla insanın ve doğanın olağan akışının bir parçası haline getirenlere de karşı durarak bunun doğal bir hal olmadığını, politik topluluklara özgün bir olgu olduğunu da belirtmektedir.

“*Yeniden-üretim mekanlarının oluşturulması, teknik beceriler ve zenginliklerin bölüşümü savaşların mecrasıyla doğrudan ilgilidir. Gelişkin bir kültürün “savaşı” varlığını sürdürebileceği iddiası bu yüzden geçersizdir. Savaşı hanesine en çok yazarların, genellikle “uygarlar” ve “demokratlar” olduğunu görürüz.*”

Aktarılan pasajdan da anlaşılacağı üzere, yazar az önce ifade edilen görüşlerini perçinleyerek, savaşın doğal bir hal olmadığını aksine medeniyetin bir sonucu olduğunu ileri sürmekte, bunun da ötesine giderek medeni durumla savaşlardaki başarı veya şiddet üretme kapasitesi arasında bir korelasyon kurmaktadır. Bu çerçevedeki kelamını da “*Demek ki uygarlık da akıl da savaşın karşıtı değildir. Savaş barbarlıkla, uygarlığı da barışla doğrudan eşleştirme zihinsel bir hatadır.*” Şeklinde neticelerken savaş olgusu hakkında popüler algının düştüğü yanılgıyı okurun karşısına çıkarmakta ve kitabında sonraki aşamalarında girişilecek tartışmalar için başarılı bir kavramsal zemin inşa etmektedir.

“*Savaş, politik birlikler arasında ilişkinin ortadan kalkması değil aksine başka biçimler olarak sürdürülmesidir. Savaşın ilişkiselliği yerine nefretin içerisinde kurgulanan düşman imgesinin yarattığı şiddet, düşmanın varoluşu kadar kendilikle ilgili deneyimimiz açısından da sorunludur*” ifadesiyle çağdaş dünyadaki mevcut durumla ilgili bir tartışma ortaya koymadan önce yazar kendi saptadığı temel sorunu okura doğrudan aktarmaktadır. Günümüz silahlı çatışmaların taraflar arasında, yaşanan olgunun, iki meşru ve eşdeğer yapının birbiriyle giriştiği mücadele olarak algılanmasından ziyade giderek şeytanlaştırılmış antagonistin, mücadele içerisindeki tek meşru oluşum olan kendileri tarafından imha edilmesi şeklinde algılanmaya doğru evrildiği, yazarın ifadelerinden anlaşılacak bir çıkarımdır. Müellif, bu algıdaki değişimin, yaşanan savaş olmaktan çıkardığı görüşünde olmakla birlikte, öteki kavrayışımızın kendilik kimliğini inşa etmedeki yerini de vurgulayarak yaşanan gelişmelerin sadece muharebe sahasına yansıyan birtakım değişikliklere değil, sosyal bağlamda bir dönüşüme de neden olacağını ifade etmektedir.

Savaşın değişen yüzüne değinirken yazar, aşağıdaki ifadelerinde çağdaş dünyadaki mevcut duruma dair görüşlerini net bir şekilde ortaya koymaktadır. “Denilebilir ki klasik devletler savaşından uzaklaştıkça sınırsız şiddet hallerine daha fazla ilerlemekteyiz.” Alıntı bize mevcut durumlarda savaştan değil, şiddet hallerinden söz edilebileceğini aktarmaktadır. Yazarın zaten savaşı, sadece devletler arasında cereyan edebilecek bir olgu olarak algıladığını yukarıda görmüştük. İç savaş olgusunun ise savaş niteliğini ne kadar taşıdığı kitapta bilahare tartışılan hususlardandır. Ancak yazar net bir şekilde savaşı, gerek ilan edilmesi, işleyişi ve neticede bir antlaşma ile, kazananı belli bir şekilde neticelendirilmesiyle devletler arasındaki alanda, bir hukuki altyapıya bağlı bir olgu olarak ortaya koyduğu açıktır. Tarihi açıdan ele alınabilirse, geç modern dönemde şiddetin, özellikle de uluslararası şiddetin neredeyse tamamen devletler tekeline girdiği kuşkusuzdur. Ancak bunun tarihi kronolojide çok da büyük olmayan bir alanı kapladığı hatırlanırsa bu tanımın tarihin her dönemi için geçerli bir savaş kavrayışı ortaya koyup koymadığı bir tartışma hususudur. Öte yandan yazar günümüzün mücadelelerini savaş olarak tanımlamama konusunda kararlıdır ve onları şiddet halleri olarak konumlandırmaktadır. “Devletin egemenlik alametlerinden biri olarak savaşın sönümlenmesi başka bir deyişle savaş hakkının yitirilmesi savaşın bıraktığı boşluğun kitleler alanına doğru genişleyen bir şiddetle yer değiştirmesine yol açmıştır.” İfadeleriyle yazar mevcut durumun bir özetini yaparken bu mevcut durumun nedeni olarak ise *savaş hakkının yitirilmesini* işaret etmektedir. Bu noktada yazarın ifadelerinden şunu anlıyoruz ki, Birinci Dünya Savaşı sonrası başlayan, özellikle Amerika’nın Avrupa’daki ve dolayısıyla da tüm dünyadaki uluslararası ilişki yöntemini realpolitikten kopararak; “On Dört Nokta” olarak da bilinen Wilson İlkeleri ve Milletler Cemiyeti ile yeni bir işleyiş kalıbını ve bu kalıbın İkinci Dünya Savaşı sonrası tamamen domine ettiği yeni uluslararası hukukun savaş ilan etme ve hatta savaş yapma hakkını devletlerden almasını eleştirmekte, günümüzde yaşanan değişimlerin bizatihi nedenidir.

Kitabın ilerleyen kısımlarında yazar, savaşın değişen halinin veya belki daha doğru bir ifadeyle savaşın yerini *şiddet hallerine* bırakmasının barışı, *barışın neliği* ve nasıl tesis edilebileceği gibi soruların cevaplarında yaratacağı değişime odaklanmaktadır. “Savaşın politik karakteri onun barış kuruluşu ile ilişkisinde gizlidir. Savaşın gerçekliği barışın tesisidir ancak barışın ilanı savaşı gerektirmektedir.” Şeklinde savaş ve barışın arasındaki ilişkinin ve belki de daha net ifade etmek gerekirse varoluşsal bağın altını çizerek yazar, barışın ilanı için önce ilan edilmiş bir savaş olması gerekliliğine işaret etmektedir. Yirmi birinci yüzyılda, hatta doksanların başından itibaren gerçekleşen tüm askeri faaliyetlerin, resmi bir savaş ilanı olmaksızın var oluşu bu bağlamda düşündürücüdür. Clausewitz’den de sıkça alıntılandığı üzere savaşın amacı politik iradeyi gerçekleştirmektir, yani bir hedefe mahsustur. Günümüzde ise savaş ilanı olmaksızın gerçekleşen muharebelerin de resmi bir amacı gütmeyeceği veya bu amacın değişken bir doğaya sahip olduğu düşünülürse bu açıdan barışın tesis edilmesinin önündeki engellerin başlıcalarından birisi de ne için çarpışıldığının net bir şekilde ortaya konulmaması denebilir. Zamanımızda devletler arası savaş yaşanmamaktadır, bunun hala var olan nadir örneklerinden bir tanesi Kore Savaşı’dır ki aktif silahlı mücadele 1953 yılındaki ateşkes ile neticelendiği anımsanırsa oradaki durumun da bir savaş

olarak sayılıp sayılmayacağı zaten kuşkuludur. Devletler arasında savaş olmaması, devletler arasında mücadele olmadığı anlamına gelmemektedir. Azerbaycan ve Ermenistan, Pakistan ve Hindistan, Amerika ve Irak, Türkiye ve Suriye örnekleri incelendiği zaman küçük çaplı silahlı çarpışmalardan topyekün işgale varacak derecede, ilan edilmiş muharebe deneyimleri mevcuttur. Özellikle Amerika ve Irak arasındaki mücadelede, savaşın doğasının temeli olarak sayılan, politik iradenin düşmana kabul ettirilmesi değil düşmanın varlığının dönüştürülmesidir ki bu oldukça etkileyici bir noktadır. Detaylıca incelenirse, zaten ortada resmi bir olan olmadan başlayan askeri mücadeledeki görünen hedef Irak Devleti'nden herhangi bir kaynak talebi değil, Irak Devleti'nin herhangi bir aksiyonunu neticelendirmek de değil, Irak hükümetini alt etmek ve Irak Devleti'ni dönüştürmektir ki bu modern savaşlar incelendiğinde bu durumun benzeri belki sadece Fransız Devrim Savaşı ve Napolyon Savaşları'nda gözlemlenebilir.

“Liberalizm ve ekonomi eksenli hümanist dünya görüşü bize barışçılık ideolojisiyle barış adına hiçbir şey sunmamaktadır. Esas sorun muharipler figürlerin ortadan kalkmasıdır. Muharip figürler yerlerini belli belirsiz figürlere bırakmıştır: Sivil, paramiliter, robotik, partizan vb.” Yazar aktarılan ifadeleriyle sadece savaşımın doğasındaki dönüşümü değil ilaveten savaşın aktörlerin yaşadığı değişimi de vurgulamaktadır. Zaten hali hazırda amacı giderek bulanıklaşan çatışmalarda bir de muharebe tek bir aktör tarafından değil de birden fazla aktör tarafından, heterojen yapılar tarafından icra edilirse barışı kurma işinin daha da zorlaşacağı belirtilmektedir. Buradaki esas mantık her aktörün muharebe içerisinde kendi öz amacını gütmesinin, ilan edilmediği için amacının resmi olarak duyurulmadığı muharebeleri giderek daha fazla çok amaçlı (ve böylelikle de nihayetle amaçsız) kılmakta olduğudur. Yazarın, kitabını adlandırırken seçtiği *Yönsüzleşmiş Savaşlar* işte bu duruma işaret etmektedir. Dolayısıyla yazar, günümüzün, başı ve sonu belli olmayan çatışma ortamlarını *şiddet halleri* olarak isimlendirerek mevcut örnekleri modern savaştan ayırtmaktadır. Böylece yaygın algıda bulunan, modern barış beklentisinin de mümkün olmadığını ifade etmektedir. Basit bir ifadeyle, barış, savaşı gerektirir, günümüzün *Yönsüzleşmiş Savaşları* ise modern savaştan nitelik olarak farklı konumda olduğu için barışı kuracak vasıflardan da yoksundur.

Kitabın ilk bölümü, devamında, yukarıda izah edilen görüş ve argümanlar çerçevesinde savaşın yeni karakterlerini, bunlar arasında da dronları ve çocuk askerleri spesifik olarak ele almaktadır. Bu aktörlere ilaveten günümüzdeki mevcut durumun klasik anlamdaki savaştan ayrılan noktaları dolayısıyla politik şiddetin karakterindeki dönüşümü daha detaylı bir şekilde ele almaktadır. İkinci bölüm ve üçüncü bölüm, modern savaş ve çağdaş savaş üzerine kalem oynatan filozofların görüşlerinin karşılaştırmalı bir şekilde aktarımı ve onların okumaları üzerinden yapılan fikir yürütmelere ayrılmıştır. Bu çerçevede, ikinci bölümde, Machiavelli, Hobbes, Rousseau, Hegel öne çıkan isimlerden iken üçüncü bölümde Schmitt, Aron ve Castoriadis isimleri göze çarpmaktadır. Bu isimler göz önünde tutulduğunda yazar, azımsanamayacak bir entelektüel sermayeyi, görece düşük hacimli bir kitap içerisinde başarılı bir şekilde değerlendirmektedir. Kitap, çağdaş dünyanın çeşitli bölgelerinde süregelen çatışmaların önceki

dönemde savaş olarak nitelendirilen olgulardan ayrımını başarılı bir şekilde yaparak, bizi savaşın neliği ve ne değilliği üzerinde kafa yormaya iterken, kafamızda oluşan soru işaretlerini de bilahere hem yazarın hem de yazar tarafından alıntılanan diğer müelliflerin görüşleriyle ortadan kaldırmaktadır. Dolayısıyla kitap hem güncel durumun kavranmasında okura bir yol arkadaşı olurken hem de savaş kavramına yüklenen değerin, düşün dünyasındaki tarihini keşfetme noktasında bir rehber görevi görmektedir.

Yazar, bu düşük hacimli ancak geniş kapsamlı eserinde gerek güncel konular hakkında gerek tarihi metinler üzerinde kalem oynatırken önemli bir kaynakçadan beslenmektedir. Kitap, Günümüzde yürürlükte olan, ABD ordusuna ait bir talimnameden, aydınlanma dönemi filozofunun eserinin kendi dilinden okunmasına kadar kapsamlı ve çok yönlü bir araştırma sürecinin sonucudur. Bu yönüyle de alanındaki eserler arasından çok yönlülüğü, savaş kavramına yönelttiği bütüncül bakış açısı ile sıyrılmaktadır. Öte yandan buradaki bütüncül bakış açısının, erken modern dönem öncesi savaşlarını kapsamada çok de geçerli olmadığını da belirtmek gerekmektedir ancak zaten bir yazardan bu kadar farklı karaktere sahip dönemlerin hepsini aynı eser altında inceleyebilmesini beklemek de haklı bir beklenti olmayacaktır. Netice itibariyle eser savaş bir kavram olarak çok başarılı bir şekilde ele almış, bunu yaparken kavramın literatürde geçmişte nasıl kullanıldığını da es geçmeyerek dikkate almış ve hatta okura aktararak, bir kavramın düşün dünyasındaki yansımalarının adeta anatomisini ortaya koymuştur. Bu noktada eser gerek güncel olaylara dair fikir yürütmekte olan okurların işine yarayacak iken aynı zamanda tarih çalışmaları içerisinde olanlara da kullanışlı bir perspektif çizerek yararlı olacaktır.